

פרשת בא התשעו'

איתא במדרש תנחומא פרשת בא סימן א' "ויאמר ה' אל משה נטה ירך על השמים וגו' (שמות י בא) זהו שאמר הכתוב שלח חשך ויחשיך ולא מרו את דברו (תהלים קה כח), חשך ששלח הקדוש ברוך הוא על המצרים היה קשה הרבה. ר' אחא אמר שלא קיבלו מרות של הקדוש ברוך הוא עליהם. רבותינו אמרו, מהו לא מרו את דברו, על שהמירו את דברו של הקדוש ברוך הוא, אמר הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת, ראויין היו המצרים ללקות בחשך, מיד הסכימו ואמרו הן. לא המיר אחד מהן אחר הקדוש ברוך הוא לא מרו את דברו. שלח חשך ויחשיך, למה הדבר דומה, למלך שסרח עבדו עליו ואמר לאחד לך והכה אותו חמשים, הלך והכה אותו מאה, והוסיף לו, כך שלח הקדוש ברוך הוא חשך על מצרים, וניתוסף החושך, שלח חשך ויחשיך."

הנה המדרש אומר, כי מכת החשך הייתה שונה מכל המכות, בזה שהייתה הסכמה של כל מלאכי השרת למכה זו. ויש לשאול הנה ידוע הוא שה' יתברך הורה לנו בעצם פעולותיו כי הוא שואל למלאכי השרת, לא בבחינת כי צריך הוא להם ח"ו אלא כדרך הוראה לנו שלא לדון יחידים. כי אין יחיד אלא הוא. וכמו שמדרש ילמדנו אומר "כל מקום שני וי"י, הוא ובית דינו של מעלה". ומה שונה מכת החושך שבה המדרש אומר ששאל להם? ועוד כי הנה מצינו שבחלק מהמקומות ששאל להם חלקם הסכימו וחלקם לא, כדמצינו בסנהדרין לח': "אמר להם: רצונכם, נעשה אדם בצלמנו? אמרו לפניו: רבוננו של עולם, מה מעשיו? אמר להן: כך וכך מעשיו, אמרו לפניו: רבוננו של עולם מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו, הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם. וכן כת שניה. כת שלישית אמרו לפניו: רבוננו של עולם, ראשונים שאמרו לפניך – מה הועיל? כל העולם כולו שלך הוא, כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך – עשה. כיון שהגיע לאנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלין, אמרו לפניו: רבוננו של עולם, לא יפה אמרו ראשונים לפניך? אמר להן: ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבל וגו'". וכן בשבת פח': גבי מתן תורה, וכאן כולם הסכימו ועוד החושך עצמו החשיך יותר?

והוא, כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים מעליהם. דהיינו, כאשר יש דינים בעולם, הנה מתברר הדיין. כי אם תוהו בראה, הנה אין קיום לעולם. והיות הסדר נחוץ, מעמיד את העולם על כנו. אלא, שדרך התגלות הדין, היא על פי מקבלי הדין. וכדי להבין במשל, הנה בעולם קטן שהוא האדם יש סדר. יש את מהות האדם

ולו כלים הנחוצים לקיומו. והכלים, הנה פועלים על פי סדר מסוים. אם זה הלב האחראי להנעת דם האדם, והדם עצמו מורכב מפלזמה ומתאי דם לבנים ומתאי דם אדומים הורמונים ועוד. והנה כל תא יש לו את תפקידו ועניינו. והסדר הוא נחוץ וחובה. הן בהוצאת התאים אשר סיימו תפקידם והן בחידוש התאים. וכל זאת בכל מערכות הגוף. הכל מתואם בסדר מופלא על פי רצון הבורא אשר גזר. והיות הדברים נראים לפנינו מעלים בנו את ההבנה שהכל זורם ומתוכנן. ועל זה אומרת הגמ' בחולין סג'. "ר' יוחנן, כי הוה חזי שְׁלֶךְ, אמר: משפטיך תהום רבה, כי הוה חזי נמלה, אמר: צדקתך כהררי אל". דהיינו השְׁלֶךְ, הוא עוף השולה דגים מן הים. והנה, הדג הנמצא בתוך הים, יכול להבין שהיותו חלק מן הים, הנה אחד ניזון מהשני. וכפי שאומרת הגמ' בע"ז ד'. על הפסוק בחבקוק "וַתַּעֲשֶׂה אָדָם כְּדָגִי הַיָּם כְּרֶמֶשׂ לֹא מִשָּׁל בּוֹ" "דבר אחר: מה דגים שבים – כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, אף בני אדם – אלמלא מוראה של מלכות, כל הגדול מחבירו בולע את חבירו". כי זהו הטבע בדגי הים. ולכן, אין זה מפליא כאשר הדגים רואים שנאכלים אחד על ידי השני, חיים בשלווה. ושם תראה, להקות של דגים חיים ליד הטורפים שלהם בהשלמה. אולם, כאשר מעל הים נכנס כברק, העוף שנקרא שלך ושולה לו דג ונעלם, הנה פלא גדול הוא. ועל זה אומר, משפטיך תהום רבה. דהיינו, כמו שאי אפשר לראות את עומק התהום הגדול ומה קורה בו, כך כאשר קורה המשפט, הרי הוא עמוק לבלי הכר. ואולם, כאשר הצדק שולט והכל מתנהל כפי מה שצריך, ללא תיקון ודין ומשפט שצריך להיות, הנה זה מופיע כהר גדול וברור למול העיניים. ועל כן, הנמלה שהיא נחשבת למתכנן הגדול שבונה מחילות ובקיץ אגרה לחמה היא המסמלת את הצדק ולה אומר ר' יוחנן צדקתך כהררי אל.

ועל כן, אם יצא האדם מתוכו ומעצמיותו ורצונותיו, ויפרוש את כנפי הענווה ויתרומם ברוח השפלות, הנה יגיע למדרגת הרואה מגבוה. ושם ירגיש ויידע, כי גבוה מעל גבוה שומר. והכל מתוכנן על פי הצדק, הלא מובן לבני חלוף, ועדיין יידע כי גבוהים מעליהם, כי אינם יודעים מהו באמת אמיתתו של צדק. והנה מצינו כי דווקא השפל הוא שיראה. והוא אמרו דוד המלך עליו השלום ברמז "כִּי רָם ה' וְשָׁפַל יִרְאֶה וְגִבָּהּ מִמָּרְחָק יִידַע". וכן ראינו כי כך הוא הסדר בעולם למי שרוצה לראות דברים הגלויים והנסתרים בבחינת להתקרב למי שאמר והיה העולם וכמו שמצינו במדרש פרשת בהעלותך "מכל האדם: יכול ממלאכי השרת שנקראו אדם, שנאמר ודמות פניהם (מראה) [פני] אדם (יחזקאל א י), היה עניו, לכך נאמר על פני האדמה, ולא ממלאכי השרת, שנאמר בהם וקרא זה אל זה ואמר (ישעי' ו ג), מה רצה לומר שכל מלאך ומלאך אומר לחבירו, אמור אתה

ראשון, שאתה גדול ממני" וכל הקרב אל משכן ה' הנה ימית את עצמו וגובה לבו.

והחי בתחושה זו, שמבין שיש צדק גבוה שאינו יכול אפילו לשער גודל אמתתו וגודל חסדו, הנה חי בשלווה ובהרמוניה עם העולם. ומהות שלווה זו, היא הפותחת פתח כחודו של מחט, להגיע אל שער האמונה. ובספר המיוחס לר' שלמה אבן גבירול "מבחר הפנינים" כותב בשער האמונה "אמרו לחכם למה אין אנו רואין עליך סימן דאגה אמר מפני שלא קניתי דבר ופקדתיו ודאגתי עליו. ואמר החכם אין דבר שאין לו גדר. אמרו לו מהו גדר הבטחון אמר האמונה. מה גדר האמונה אמר שלא תירא דבר. ואמר לחכם מה גדר האמונה אמר הבטחון בא-להים ורצות בגזרותיו והמסיר אליו". ועל כן, הרוצה לראות ולפקוח עיניו, הנה תלוי במציאות שבה הוא חי בעולם. והוא אמרו שלמה המלך ע"ה בשיר השירים, "תְּשׁוּרֵי מֵרֵאשׁ אֲמֹנָה". בחינת תשורי היינו בחינת הראייה (כמו אשורנו ולא עתה), שרואה ומתבונן באמת על הכל, הנה צריך להגיע אל השער העליון שהוא שער האמונה.

וכאן, בבחינת מכת החושך, הנה באה היא על יסוד החטא של מצרים. כי יש, אשר אדם חוטא, שמהפך כל סדרו וענייניו מפני תאוותיו. והוא אמרו בסנהדרין סג': "אמר רב יהודה אמר רב: יודעין היו ישראל בעבודה זרה שאין בה ממש, ולא עבדו עבודה זרה אלא להתיר להם עריות בפרהסיא". כי מרוב תאוותו אל העריות, הנה לא יכול היה להתמודד עם האמת הפנימית המייסרת אותו. כי יש אשר אדם חוטא בצנעה, ונמשך אחר עינו ולבו, ובמסתרים תבכה נפשו. ואף על פי שאינו שומעה, וזהו מגודל תאוותו הדוחקת ממנו כל קשר לנפשו אשר היא חלק א-לוה ממעל ממש, מכל מקום צובטו לבו. ועל כן, מבקש הוא למצוא לו התר. וכאשר מעביר מעליו את הדיין, הנה דיני הדיין בטלים. ולכן אומר רב יהודה בשם רב, כי באמת ידעו עם ישראל כי אין בעבודה זרה ממש, לא אמת ולא מקצתה, אלא שבקשו מגודל תאוותם, להחליף את הדיין שגזר עליהם את גזירת העריות, וכך יכלו להתמודד עם ייסורי הנפש. אלא שחושך זה, אף על פי שהוא כפול ומכופל, הנה יש על מה לסנגר עם חוטאים אלו כי אפשר לומר, יצרו אנסו, וכיון שהמליך נפשו הבהמית על נפשו הא-להית הנה נמשל כבהמה נדמה, ויבוא צד הימין ויגביר את החסד על צד השמאל, ולא יהיו כל המלאכים בעצה שווה. ואולם, כאשר הפשע הוא ביסוד האמונה, דהיינו לומר לא-ל סור ממנו ולא חפצנו בדרכיך, הנה חסד גדול הוא, שמודדים לו מדה כנגד מדה ומסתירים ממנו את האור. ועל כן, גם צד הדין וגם צד החסד כולם ענו ואמרו אמן ולא בעל כרחם אלא גם הוסיפו עוד. וזהו שאומר ר' אחא אמר שלא קיבלו מרות של

הקדוש ברוך הוא עליהם. דהיינו שחטאם היה בזה שלא רצו במרותו של ה' יתברך עליהם ומיד המלאכים עצמם הסכימו ללא חולק בדין זה. ולא זו בלבד, אלא החושך במהותו הוסיף והחשיך עליו.

וההוראה לנו ממכה זו, הנה דרך גדולה וחשובה בעבודת ה'. כי כאשר באים ימי החושך, ועוברת תקופה על האדם אשר אין נמצא הוא בשלווה, ובאים ייסורים ועוברים אותו, יידע הוא בראש ובראשונה כי חושך זה בא מצד הדין והאמת. כי היותו בחושך זה הנה פרי מעשיו הוא. ועל כן יבקש לו את האור. והאור יבוא לו באם ישוח ראשו. כי מצינו ביבמות קכ"א. "תניא, אמר רבן גמליאל: פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שנשברה, והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה, ומנו? רבי עקיבא; וכשעליתי ביבשה, בא וישב ודן לפני בהלכה. אמרתי לו: בני, מי העלך? אמר לי: דף של ספינה נזדמן לי, וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי; מכאן אמרו חכמים: אם יבואו רשעים על אדם, ינענע לו ראשו". ופרש"י "נענעתי לו ראשי – ועבר על גבי והלך לו. ינענע לו ראשו – ידחה מפני השעה ולא יתגרה בהן". ונענוע הראש הוא ההתכופות. כי כאשר אדם מתכופף הנה זוכה הוא לעלות ולראות מאיין בא לו דינים אלו. כי שופט בצדק וודאי לא חשיד דעביד דינא בלא דינא. וזה שלא רואה כי בחושך הולך, והמקום הראשון שבו יראה היכן משך עליו חושך, הנה הוא בשער האמונה. כי על זה אומר הנביא ישעיה "פֶּתַחַ שְׁעָרִים וַיָּבֵא גוֹי צְדִיק שְׁמֵר אֱמֻנִים" כי פתיחת השערים יסודה באמונה, והוא כי על מנת לפתוח השערים הנה צריך להתכופף בבחינת להרגיש כגוי. דהיינו להגיע למידת הענוה, וכפי שאומר הכתוב "וְהָאִישׁ מִשֶּׁה עֲנִיו מֵאֵד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה". ועניינו שהיה משה מרגיש את עצמו שפל אפילו מגוי, כי הבין שכל בחינתו באה לו במתנה, ולכן גם שראה גוי עובד עבודה זרה, הנה לא הרגיש גבוה ממנו כי היה אומר כל מה שהשיג היה בחינת מתנה וזכות אבות ואילולי היה לגוי את המתנה או זכות האבות שלו הנה היה עולה עליו, ועוד צריך מיד אחר כך לצדק עליו את הדין. כי אם באמת יראה עד כמה בדין אין מגיע לו, הנה מיד יצדיק עליו את הדין, וזהו אמרו גוי צדיק, היינו שמגיע לענוה ושפלות מיד מצדיק את הדין. ואחר כך יבוא לבחינת המתנה של אור האמונה שייכנס בו, וזהו אמרו שומר אמונים, היינו שומר בבחינת המתנה וציפייה בבחינת ואביו שמר את הדבר.

יפתח לנו ה' שערי אמונה על מנת שנבוא אל שעירו בתודה ובקול זמרה בביאת גואל צדק במהרה בימנו אכי"ר

שבת שלום

יוסף בן דוד